

Zatroskany o człowieka i świat. Nauczanie etyczno-społeczne Jana Pawła II. Wybrane zagadnienia, praca zbiorowa pod red. ks. Henryka Skorowskiego, Krośniceńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, ss. 623.

Śmierć wielkiego Polaka, Jana Pawła II wciąż skłania do pochylenia się nad Jego nauką, nie tylko po to, aby oddać Mu szczególny hołd i wyrazić swoją wdzięczność, lecz także dlatego, aby zapewnić, że pozostawione przez Niego nauczanie jest i będzie wciąż aktualne i inspirujące. Na temat nauki Jana Pawła II pojawiło się w ciągu tych prawie 27 lat sprawowania pontyfikatu wiele różnych opracowań, analiz i kompendiów, jednakże wydaje się, iż Jego intelektualna spuścizna będzie kopalnią wiedzy dla wielu jeszcze pokoleń. Znamienne są słowa wypowiedziane w wywiadzie dla TVP przez Benedykta XVI dotyczące właśnie nauczania Jana Pawła II: *To wszystko składa się na przebogie dziedzictwo, które nie zostało jeszcze w Kościele dostatecznie przyswojone. Ja więc moją zasadniczą misję widzę nie w ogłaszaniu wielu nowych dokumentów, ale raczej w pomaganiu, aby te już istniejące zostały przyswojone, gdyż stanowią przebogaty skarb — są autentyczną interpretacją Soboru Watykańskiego II*. Z tego też między innymi powodu, a także z powodu pewnego wewnętrznego imperatywu i potrzeby wniesienia swojego osobistego wkładu w interpretację tekstów Ojca Świętego, wielu autorów chce podzielić się swoją pogłębioną refleksją i analizą zarówno w aspekcie teologicznym, społecznym, jak i w aspekcie antropologiczno-etycznym. Bo przecież patrymonium Jana Pawła II jest przebogie: 14 encyklik, czyli dokumentów doktrynalno-pastoralnych, adhortacje, listy apostolskie, *Listy o pokoju*, ukazujące się na początek roku, przemówienia papieskie z pielgrzymek do kilkudziesięciu państw świata, przemówienia wygłoszone podczas środowowych audencji generalnych, czy też twórczość, którą można nazwać „osobistą”, obejmująca teksty pisane prozą o tematyce biograficzno-wspomnieniowym, a także jeden utwór poetycki *Tryptyk Rzymski*. Nie należy zapominać także o publikowanych tekstach sprzed pontyfikatu, o tej jakże ważnej spuściznie teologiczno-filozoficznej.

Nie pozostawia więc wątpliwości, że teolodzy, filozofowie, przedstawiciele różnych nauk humanistycznych nadal będą badać to Wielkie Dziedzictwo, aby przybliżyć ją możliwie najszerszemu gronu czytelników pragnących zapoznać się bardziej systematycznie z nauką papieża. Taką książką, imponującą w swych rozmiarach, bo liczącą ponad 600 stron jest pozycja *Zatroskany i o człowieka i świat*, która ukazała się pod redakcją wybitnego specjalisty w zakresie socjologii, chrześcijańskich nauk społecznych i etyki społecznej ks. prof. dra hab. Henryka

Skorowskiego, prorektora Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Ten znany polski badacz i ekspert problematyki etyczno-społecznej Kościoła, przygotowując to znakomite kompendium, przyczynił się do ubogacenia oferty na rodzimym rynku wydawniczym, właśnie z zakresu nauczania etyczno-społecznego Jana Pawła II, i aczkolwiek, jak wskazuje podtytuł, są to tylko *Wybrane zagadnienia*, to jednak nie umniejsza to w niczym wartości tej cennej pozycji. Trzeba też docenić fakt, iż 24 autorów rozsianych po wielu ośrodkach akademickich w Polsce otrzymało szansę przedstawienia fragmentu swojego dorobku na temat Jana Pawła II w jednym dziele, które ma szansę trafić do szerokiego kręgu odbiorców. Książka ta bowiem ma wielu adresatów. Z dużym powodzeniem mogą korzystać z niej teolodzy, antropolodzy, etycy, socjologowie, ci, którzy wykładają te i pokrewne dyscypliny na szczeblu akademickim, jak również i katecheci szkół średnich, studenci, uczniowie. Z pewnością chętnie sięgną po tę książkę także i duszpasterze, animatorzy, moderatorzy, politycy, samorządowcy, jak i wszyscy, którym nauczanie Jana Pawła II jest bliskie i drogie lub też są dopiero na początku drogi i chcą zapoznać się w sposób systematyczny i uporządkowany z tymże, jakże cennym dorobkiem intelektualnym papieża — Polaka.

Książka podzielona jest na cztery działy: *Człowiek, Małżeństwo i rodzina, Naród i Życie społeczne*. Jak pisze we *Wstępie* ks. Henryk Skorowski: *taka logika układu pracy wynika z logiki myśli papieża. Dla Jana Pawła II podstawową kwestią w jego nauczaniu jest bowiem sama wizja i koncepcja człowieka. To na niej opiera się i zasadza całość nauczania w innych kwestiach szeroko rozumianego życia społecznego. Stąd ważność pytania o najgłębszą prawdę o człowieku.[...] Z kolei z prawdy o człowieku wynika prawda o jakości życia małżeńsko-rodzinnego, narodowego i wielu innych kwestii społecznych stanowiących kontekst życia człowieka*. W pierwszym rozdziale poświęconym koncepcji człowieka, będącym próbą podjęcia najważniejszych wątków antropologicznych nauczania papieża, pojawiają się takie zagadnienia jak: personalistyczna koncepcja człowieka, rozumienie godności człowieka (ks. Janusz Tokarczyk, ks. Cezary Liwiński), sumienie (ks. Marcin Nowicki), wstydlivość (ks. Jarosław Klusak), czy cierpienie w wymiarze soteriologicznym (Zdzisława Kobylińska). Ten zarys problematyki antropologicznej jest fundamentalny, stanowi bowiem punkt wyjścia dla wszystkich innych rozważań. Trudno bowiem wyobrazić sobie szczegółowe rozwiązania wielu kwestii etyczno-społecznych bez jasno i wyraźnie zarysowanej wizji człowieka. Od koncepcji osoby ludzkiej, jaką posiada się w punkcie podjętych rozważań, zależą partykularne rozstrzygnięcia najważniejszych spraw, dotyczące współczesnego człowieka. Bez odpowiedzi na pytanie „kim jest człowiek?” nie zrozumie się ani imperatywów moralnych, ani zasad życia małżeńsko-rodzinnego i społecznego. Rozdział pierwszy daje taką odpowiedź, która z kolei otwiera drogę do pogłębienia refleksji nad najważniejszymi zagadnieniami koncentrującymi się wokół problematyki małżeństwa i rodziny. W tym rozdziale autorzy zgłębiają takie tematy jak: nierozzerwalność małżeństwa (ks. Przemysław Pawelski), godność ciała (Michał Rychert), współczesne zagrożenia rodziny (ks. Henryk Kołodziejczyk), wychowanie moralne młodzieży (ks. Dariusz Matuszyński), czy też program odnowy moralnej młodzieży polskiej (ks. Jacek Żurawski). Małżeństwo i rodzina jawi się

w nauczaniu Jana Pawła II nie tylko jako wspólnota biologiczna lub kulturowa, ale jako podstawowa wspólnota etyczna i religijna, co implikuje jej zadania i cele polegające między innymi na zrodzeniu i wychowaniu potomstwa, dążeniu do rozwoju wszystkich członków tej wspólnoty, czy uspołecznieniu człowieka.

Kolejny rozdział został poświęcony szerokiemu zagadnieniu narodu. Temat ten pozostaje wciąż ważki i aktualny zwłaszcza w Europie, gdy w kontekście procesu jednoczenia się Starego Kontynentu w jeden organizm, wciąż otwarte jest pytanie o tożsamość narodu i jego szeroko rozumianą autonomię. W tej części książki można zapoznać się z takimi problemami jak teologia narodu (ks. Henryk Skorowski), odnowa moralna narodu (ks. Mariusz Chamarczuk), miejsce narodu we wspólnotach państw (ks. Grzegorz Jędraszak), czy też dowiedzieć się jak przedstawia się postać Jana Pawła II w polonijnych podręcznikach do kształcenia literacko-kulturalnego (Wojciech Pelczar).

Ostatni rozdział książki *Życie społeczne* stanowi wieloaspektowe omówienie różnych przejawów rzeczywistości społecznej człowieka, w której prymat powinna stanowić osoba ludzka, co Jan Paweł II mocno podkreśla w swoim nauczaniu, i na co autorzy tego rozdziału wielokrotnie wskazują, akcentując konieczność tworzenia takiego życia społecznego, które byłoby „skrojone” na miarę wielkości człowieka, na miarę jego bycia „inaczej i wyżej” niż wszystkie inne byty. Znakomicie ujmują to poszczególne artykuły tego rozdziału. Ks. Edmund Robek zarysowuje koncepcję rozumienia ładu społecznego i moralnego, jaki wyłania się z papieskiego przesłania. Ks. Henryk Skorowski, a także w komplementarnym artykule ks. Leszek Śpiewak, przybliżają czytelnikom jakże ważną zasadę życia społecznego, jaką jest zasada solidarności, która z ontycznego, jurydycznego i etycznego punktu widzenia jest nie do przecenienia w relacjach indywidualnych, wspólnotowych i międzynarodowych. Ten sam autor ks. Henryk Skorowski, jako znawca problematyki praw człowieka, daje również ich zarys i przegląd, który wyłania się z papieskiego nauczania. Na temat współczesnych zagrożeń prawa do życia pisze zaś Weronika Zaremba, dostrzegając pilną potrzebą kontynuacji dyskusji na takie istotne problemy, jak zabijanie dzieci nienarodzonych czy eutanazja, będące przejawem, używając terminu Jana Pawła II, „cywilizacji śmierci”. Obok tego tematu pojawia się jednak i zagadnienie „cywilizacji miłości” jako przyszłości świata, przybliżone przez ks. Tadeusza Strońskiego, w którą przecież wpisuje się odnowa moralna jako element procesu ewangelizacji w przepowiadaniu ludów Afryki, co zauważa kolejny autor ks. Marek Barański, jak i konieczność nowej ewangelizacji wobec zagrożeń moralnych współczesnego świata, co znów mocno akcentuje w swym tekście ks. Włodzimierz Kruczkowski. Takim zagrożeniem jest chociażby kryzys wartości moralnych i widmo współczesnej wojny, podkreślone przez autora ks. Krzysztofa Niegowskiego, będące źródłem ogromnego niepokoju Jana Pawła II — orędownika pokoju, który niósł jego orędzie choćby w corocznych *Listach o pokoju*. W tym kontekście pojawia się, jakże korespondujący z tymi zagrożeniami, temat wolności jako prawa i obowiązku moralnego człowieka w ujęciu ks. Stanisława Ręblińskiego, a także analiza pojęcia miłości miłosiernej ks. Zygmunta Wolanina, bez których to wartości, jak stwierdza Jan Paweł II, życie społeczne nie mogłoby funkcjonować, a człowiek stałby się tylko jednym z elementów mechanizmu życia społecznego, a nie jego głównym podmiotem.

Ten przedstawiony katalog tematów oczywiście nie wyczerpuje całości problematyki etyczno-społecznej poruszanej przez Jana Pawła II, ale przecież jest niewątpliwie ważnym przyczynkiem do badań na tym polu, także jako punkt wyjścia dla własnych rozważań, przemyśleń i analiz czytelników, którzy sięgną po tę książkę. Wylaniają się z niej bowiem nie tylko omówione szczegółowe problemy, lecz z jej lektury wylania się także postać głównego Autora Jana Pawła II — Zatrokanego Papieża, jak pięknie pisze ks. Janusz Mierzwa, zatrokanego o świat, o człowieka i o wieczność. Obyśmy i my po lekturze tej książki byli nieco bardziej zatroskani o te wartości.

Zdzisława Kobylińska